

Miomir Petrović
BAKARNI
BUBNJEVI

■ Laguna ■

Copyright © 2009 Miomir Petrović

Cover illustration copyright © 2009 Željko Tonšić,
Na mnogaja ljeta, ulje na platnu

Copyright © 2009 ovog izdanja, LAGUNA

BAKARNI BUBNJEVI

1.

Suton na Stazi smrti

Suton je bio neponovljiv. Fantastičan u svojoj bogatoj, irealnoj pojavnosti. Sasvim moguće da je u mom pomerenom stanju svesti izgledao i lepše nego bilo koji drugi suton kome sam u životu svedočio, jer je odjednom sve u meni postalo lepo i dobro. Promena sveta oko mene donela mi je sasvim novo, drugačije samoosećanje. Kao da se ponovo uspostavila davno razrušena harmonija između mene i ostatka sveta. Prvo me je okupala narandžasta svetlost da bi je postepeno zamenila ružičasta, koja se pretvorila u ljubičastu, i sve je bilo nestvarno lepo, pitomo, vanvremenski... Sve dok se na Velikom ratnom ostrvu nije razbokorila ruža vetrova. A onda je počelo žestoko da duva i odjednom je postalo grozno hladno. Sedeo sam na hladnoj zemlji, na Kalemegdanu, na komadu terena zaklonjenom od pogleda Zindan-kulom na zapadu i Despotovom kapijom na istoku. Sedeo sam, dakle, na početku Staze smrti – kako smo kao deca nazivali strmi puteljak koji se survavao ka Donjem gradu i završavao negde između Barutane i stepenica crkve Ružice – gde smo se, s osećanjem opasnosti pod nercima, pijani od adrenalina jurili, krili, kotrljali ili se klizali do dole, uz vrištanje i čikanje smrti, onako kako to samo deca umeju. Uvijen u tanku vindjaknu, u iscepanim farmerkama, neobrijan i neispavan, s usnama izjedenim groznicom, sedeo sam i čekao.

Znao sam da na ovom skrovitom mestu moram da budem sve do ponoći. Uputstva su bila jasna. Posle svega što sam u poslednjih devet meseci preživeo, bilo mi je svejedno. Da su to tražili, čekaao bih na ovom mestu zauvek.

Možda je upravo iz tih razloga suton izgledao imponantno, ozbiljno, gotovo biblijski. Pre svega, sigurno dvadeset pet godina nisam bio na Stazi smrti. Gotovo da se ništa nije ni promenilo. Ispod mene su i dalje ležali šetalište Donjeg grada, ušće Save u Dunav, rukavac Dunava i, preko puta, Veliko ratno ostrvo. Daleko ispred mene, negde iza Gardoša, umiralo je sunce. Na kraju, pre no što će nestati, na tren je okupalo sliku u boju starog zlata. I zatim nestalo. Zlatna je uvek bila poslednja boja.

Uvijen u tišinu, cvokotao sam od hladnoće. Ipak, osećao sam da će oni doći i da ću večeras do kraja izvršiti zadatak koji je postao čitav moj život. Pre devet meseci, tačno u dan, sat, možda minut, otpočelo je ničim najavljeno, nenadano putovanje koje će ili izmeniti moj život ili ga uništiti.

Pre devet meseci, sve je počelo jednim snom.

2.

Novi stan

Taj san je istovremeno bio strašan i smešan. Strašan je bio sadržaj sna, a smešan strah koji se polako otvarao duboko ispod sna, u dnu bića, i s vremenom prerastao u razumom izbrušen užas koji me je probudio. Pobegao sam, dakle, iz sna a da nisam saznao šta se na kraju dogodilo.

Moja žena, sin i ja smo se nedavno preselili u veći, komforniji stan na istočnom Dorćolu. Naš novi dom je bio na samo dvadeset pet minuta bržeg hoda od starog stana na Topličinom vencu, u kome sam rođen i gde sam odrastao. Ipak, odmah po useljenju postalo mi je jasno da smo došli u potpuno novi svet. Promena je bila očita u mikrostrukтури, bila je sačinjena od pojava koje oko nije moglo lako da registruje, ali su te pojave – po energiji, atmosferi, po nečemu što se ne može opisati, ali se zapaža prilikom svakog izlaska na ulicu – mogle biti nazvane *promenljivom* u jednačini svakodnevnog egzistencije. Sve oko nas je odmah postalo drugačije kao da se nije radilo o istom gradu, a kamoli o istoj opštini u tom istom, inače pretesnom Beogradu. Promena mesta stanovanja, izmeštanje u Carigradsku ulicu, bila je za moju dušu, kako će se ispostaviti, malo veći zalogaj nego što sam mogao da pojmem. Pojava s čijom snagom nisam računao, nešto što se izmigoljilo i potrčalo kroz organizam poput galopirajućeg virusa. Kao panika, ili onaj zakasneli strah koji osetite u saobraćaju pošto je neka riskantna situacija

prošla bez posledica. Naglo kočenje, ludak koji bez žmigavca iznenada prelazi u vašu traku...

Inače sam razdražljiv tip, preosetljiv i pomalo neurotičan. Moja žena bi se složila s ovom izjavom. S godinama i porodičnim obavezama postao sam ćudljiv, generalno neraspoloženiji nego ranije i relativno neugodan za okolinu. Pisanje, profesija koju nisam slučajno izabrao još u ranoj mladosti i kojoj sam posvetio svaki atom svoje energije, oduvek je bilo jedini pravi ventil za tu prenapetost. Možda i jedini pravi razlog za postojanje s takvom prirodom, razlog u smislu smisla. Možda sam pisao zato što sam bio nezgodan ili sam pak postao nezgodan zato što sam se bavio književnošću?

Prvih meseci u novoj spavaćoj sobi nije mi polazilo za rukom da primim san na oči, i kada bih uspeo u toj nameri, po pravilu bih sanjao ružne snove. Možda ne baš noćne more, ali svakako ružne prizore. Tja, pomišljao bih ujutru, sve je to od napetosti i sve će to brzo proći čim se sve troje naviknemo na novi dom. Nije li se i moj sin, trogodišnji Ognjen, treće večeri u novom prebivalištu probudio u suzama iz ko zna kakvog sna i, mokar od znoja, bos i u pižamici, krenuo ka ulaznim vratima progovarajući kroz suze: „Kući, hoću kući“? Dovoljno da se žena i ja stresemo zbog nepravde koju smo naneli malom stvorenju, koje je zbog nekog hira odraslih moralo da napusti dom u koji je stupilo iz porodilišta i da dođe ovamo.

Ipak, san o kome govorim bio je zaista noćna mora i nije imao veze, kako će se kasnije ispostaviti, s preseljenjem i posttraumatskim varnicama zbog peripetija s agentima za nekretnine, vojskom pijanih majstora u kući i administrativnim poteškoćama. Šta se, zapravo, desilo?

U snu se nalazim u zavičajnoj kući starih porodičnih prijatelja na obali Borskog jezera. Spavaća soba autentične seoske kuće bila je u mom snu, kao i na javi, tesna i nepodesna za bilo kakvo manevrisanje telom – ne daj bože da pokušate na miru da obučete pižamu! U njoj su bila tri kreveta gvođenih ramova, izrazito

visokih uzglavlja, ispunjenih debelim madracima. Bilo je najpametnije ne petljati se s odećom i presvlačenjem nego jednostavno odmah s vrata skočiti na neki od tri kreveta i zaspati. U snu, na jednom krevetu sam ja, odrastao, obučen u neko demodirano građansko odelo. Na krevetu do mene sedi otac mojih prijatelja. Taj čovek je umro davno pre no što sam, na javi, prvi put došao na Borsko jezero te ga nikada nisam upoznao. Ukućani su ga često pominjali i to je bilo sve. Ipak, u snu znam da se radi o njemu, a ne o nekoj drugoj osobi. Čovek je u ispranoj, izbledejoj pižami koja miriše na bolnicu, mokraču i smrt.

On naglo ustaje, pridiže se neočekivano žustro i kreće ka vratima. Sve vreme netremice gleda u mene. „A sada malo ja“, kaže pokojnik i izlazi iz sobe uz tresak zatvorivši vrata. Sam u prostoriji, iz nekog razloga gledam u šake i, na svoje zaprepašćenje, konstatujuem kako su mi prsti otekli, izgledaju poput klipova kukuruza i, što je još gore, gotovo su crni od podlivene krvi. Tamni su do te mere da se nokti ne razlikuju od ostatka prstiju. Užasno me bole šake i ophrvava me usnovljena pretpostavka da sam pre toga satima udarao šakama o nešto. Ili o nekog.

Na mestu gde je ležao pokojnik sada stoji samo jastuk s ulegnućem. Iz susedne prostorije, one u koju je maločas pokojnik zaždio, čuje se užasna buka, verovatno nekog doboša, zaključujem u snu, zvučna kombinacija udaraca o zategnutu plastičnu ili kožnu opnu i otpora *snara* – žičane mreže kojom je zategnuta donja strana instrumenta. U snu shvatam da pokojnik udara u doboš iz sve snage, proizvodeći aritmičnu buku bez ikakvog smisla. Perkusija postaje toliko intenzivna i snažna da mislim da ću ogluveti. Tu se san prekida.

Probudila me je buka s ulice. Negde ispod spavaće sobe, na ulici, pneumatski malj je udarao u zemlju i pripremao teren za betonske kocke. Bilo je to doba gradonačelnikove manije za promenom najnevažnijih delova gradske infrastrukture. Pono vo sam počeo mantru za odagnavanje ružnih snova i misli, i ustao iz kreveta čvrsto rešen da mi ljudi san ne upropasti dan.

3.

Samoubistvo pisca Milana Milivojevića

Ni sada mi nije jasno zašto me je vest o smrti, to jest samoubistvu Milana Milivojevića ponela ka onim misaonim predelima i kontemplativnim stazama koje sam tako uspešno izbegavao poslednjih godina. Mislim na ono potmulo osećanje, više nego aktivno razmišljanje o smislu postojanja, o smislu posla kojim sam se godinama bavio a koji sam, sasvim prirodno, s vremenom počeo da doživljavam kao glavno uporište čitavog postojanja. Ma koliko to prepotentno zvučalo. Biće da se to desilo usled onog procesa koji američke domaćice i pop-psiholozi nazivaju „krizom srednjih godina“.

Možda sam u vremenu koje je prethodilo Milanovom samoubistvu, kao novopečeni roditelj, ili pre *zatečeni* roditelj, kao afirmisan, pomalo nagrađivan, ali ipak *nepročitani* pisac – u Srbiji u tranziciji, u primitivnoj akumulaciji primarnog kapitala, u devastaciji svih do tada poznatih normi vrednosti i pristojnosti – počeo da se plašim da sve što sam do tada uradio, ne računajući brak sa Nevenom i naše dete, baš i nije imalo nekog velikog smisla. Sigurno ne onog i onako opipljivog smisla kakav sam osećao za vreme studija književnosti, na primer, ili bolje, kome sam se klanjao tako dugo, robovao mu tako dugo i robovao još više upravo zato što sam navodno robovao i drugim, trivijalnijim stvarima... Kako se ne bi primetilo da sve što imam

stavljam na nesigurnu kartu koja, prosto rečeno, koliko god da ste talentovani, ima više šansi da izgubi nego da dobije.

Moguće da je sama činjenica da je Milivojević izvršio samoubistvo upalila neku alarmnu lampicu, otvorila sigurnosni ventil preko koga sam mogao da definišem opasnost za sebe samog – kao da je postojala očita mogućnost da se i sam prepustim smrti! Naravno da je to bila glupa ideja. Znam da sam suviše tvrdoglav i sklon samomučenju da bih u bilo kom trenutku digao ruku na sebe i time priznao da je život jači od mene i mojih planova. Ipak, najčudnije u svemu tome bile su dve činjenice: Milivojevića nisam smatrao pravim prijateljem i, možda još važnije, nisam baš bio ljubitelj njegove proze. A opet, vest o njegovom samoubistvu potresla me je kao da se radi o mom dragom rođaku.

U prozi Milana Milivojevića, dakle, nikada nisam preterano uživao. Uvek sam smatrao da je talentovan čovek, ali sam upravo zbog toga njegove tri-četiri poslednje knjige doživljavao kao mnogo veću uvredu nego da je bila u pitanju proza pisca o čijoj stvaralačkoj moći ne mislim ništa dobro. A u ludom Beogradu novog milenijuma u kome nije postojao nijedan prepoznatljiv sistem vrednosti, takvih je bilo mnogo. Njegovi romani *Psi* iz 2003, *Ognjena deca* iz 2004. i *Juče* iz 2006. godine o Milanu nisu govorili ništa drugo sem da je reč o plodnom piscu, o piscu koji se, posle dugogodišnjeg izbivanja iz književnosti i koliko bespotrebnog toliko i bespoštednog angažmana u politici, vratio svojoj profesiji. Delovalo je kao da pokušava da se izbacivanjem knjige za knjigom izleći od frustracija dnevno-političkog života, na njemu jedini poznati način. Milivojević je bio osnivač i glavni aktivista novonastalog udruženja pisaca, čovek s velikim planovima ali i veoma istančanim odnosom prema problemima umetničke profesije. Njegovi naponi da se u eri novonastalog kapitalizma posveti problemima kolega pisaca nisu urodili vidnim plodom. To je, naravno, bilo i očekivano. Nisu mu pomogli ni mnogi kompromisi – iako ga nisam

najbolje poznao, ostalo mi je samo da verujem u to – kao što je bilo učlanjenje u jednu političku stranku proleve orijentacije, angažovanje u nevladinom sektoru u momentu civilnog arbitriranja povodom jednog važnog političkog pitanja koje je, ponovo naravno, rešeno negativno po našu državu.

S druge strane nisam umeo da definišem naše poznanstvo, prijateljstvo, kolegijalnost, šta li je pravi termin za tihu koegzistenciju dva odrasla muškarca koji se kreću u istom društvenom krugu? Ni on ni ja nismo bili jaki na piću pa bismo zajedno napuštali književne skupove i promocije knjiga, i jedan i drugi u vidu nervoznog lelujanja kroz prostor, bežanja koje je bilo prokrvljeno osećanjem krivice što ne produbljujemo svoj esnafski položaj. Pre svega, znao sam to po sopstvenoj karijeri, ne družiti se u Beogradu i još se deklarativno ne stavljati na stranu „urbane demokratije“ s jedne, ili „mitskog patriotizma“ s druge strane, nije bilo nimalo mudro a još manje pragmatično. Čak bi se to moglo nazvati suludim ponašanjem koje vas nikada neće dovesti na poslaničku listu neke partije ili u trku za mesto ministra kulture. A kada umetnik u Srbiji nije na poslaničkoj listi (uz prethodni dogovor da je tu samo formalno i da neće zaista biti odabran za skupštinska zasedanja) ili bar ne pretenduje na ministarsko ili ambadorsko mesto – onda nije ništa! Kod nas je na delu bilo otelotvorenje iskrivljenog koncepta dinamizma – „Želim više nego što mi pripada, dakle postojim“.

Milivojevića bi, nakon bega od druženja po promocijama knjiga i otvaranjima izložbi, grizla savest zbog osećanja da izneverava one za čija se prava i dostojanstvo borio. Mene savest nije grizla, čak sam se osećao i boljim od drugih zato što sam bežao iz tog *karakazana* – sigurno bi bilo pametnije, u smislu karijere, da sam ostajao i napijao se s tim tipovima. Ali za to treba imati želudac, pomišljao sam često. Ipak, nikada nisam radio razumne stvari, pa što bih i u tome bio razuman? Bio je to poslednji bedem mog osećanja gospodstva u negospodstve-

noj sredini. Eho aristokratskih manira. Milan bi hitao na neki politički skup, ja pak svojoj kući. Pisanju ili detetu, svejedno.

Trenutak u tihoj koegzistenciji koji bih mogao nazvati vrhuncem našeg odnosa, ili momentom kada se moglo začeti naše prijateljstvo, smešten je u 1998. godinu. Tada sam, prešavši u drugu izdavačku kuću, objavio roman *Persijski predeo*. U neku ruku – možda ne toliko zbog prelaska kod mnogo respektabilnijeg izdavača koliko zbog oblika pripovedanja u samom romanu – ta knjiga je označila prekretnicu u mom radu. Ne samo da je bila zaista zapažena od strane kritike i ponela dve književne nagrade već je *Persijski predeo* postao i moj prvi bestseller, šta god to značilo u malom jeziku kao što je srpski, na mikrotržištu kao što je Balkan. Bila je to prva u nizu knjiga od čijih smo autorskih prava i prodaje moja porodica i ja zaista počeli da živimo. Zbog tog romana sam mogao da ostavim neperpektivno mesto docenta na Filološkom fakultetu i posvetim se proizvodnji proze.

U tom romanu glavni junak Marko formiran je kao lik koji reprezentuje posrnulu i obesmišljenu srednju građansku klasu u Beogradu, za vreme ratova, sankcija i beznađa. Prenadražen kao i njegov tvorac, Marko je prevodilac sa arapskog i francuskog koji je, sticajem okolnosti, postao tumač jednoj francuskoj jedinici UNPROFOR-a u Bosni. Tu će stupiti u kontakt sa zarobljenim mudžahedinom iz Irana koji će mu, pred svoje ritualno samoubistvo, izrecitovati pesmu zlokobnog sadržaja – svojevrsan šifarnik iz koga svako može pročitati svoju sudbinu. Kad reši da krene u potragu za ovom pesmom, Marka iz Beograda put vodi u Tursku, Azerbejdžan da bi na kraju dospeo do Irana. U tom društveno-političkom trenutku kritika je insistirala na antinacionalističkom tumačenju mog književnog lika, a u *dramatis locusu* i scenografiji Orijenta videla autorov mondijalizam. Nisam se bunio, bilo je u tom tumačenju pomalo istine, ali, takođe, nisam ni iz navedenih razloga napisao roman. U stvari, i ne znam zašto sam ga napisao, ali sam osetio potrebu za tim.

Kada je pročitao roman, Milan Milivojević se sam ponudio da organizuje promociju i lično govori o njemu. Bio je to iznenađujući obrt budući da je bio čuven po tome što nikada nije govorio na promocijama. Nije prisustvovao čak ni promocijama sopstvenih knjiga. Ne znam zašto mu se ta knjiga toliko dopala, iako je te večeri govorio nadahnuto ne samo o toj knjizi već o mom radu uopšte. U suštini sam tek tada saznao šta misli o mom stvaralaštvu i, budući da sam uvažavao njegov talenat i profesionalnu etiku, to saznanje mi je, naravno, godilo. Nisam pretpostavljao da moj stil ostavlja tako upečatljiv, ako mu je bilo verovati, utisak na njega.

Ni generacijski nismo pripadali istom krugu pisaca, ja sam šezdeset šesto godišta a on je bio pedeset sedmo. Da li je očekivao da posle toga postanemo prisniji? Ukoliko jeste, onda sam više iz neke sramežljivosti, ili pak prevelike sujete (moguće je i jedno i drugo), izbegao da se mu se posebno približim, da od poznanstva napravim prijateljstvo. U decembru iste godine dobio sam i nagradu. Predsednik žirija je bio Milan Milivojević.

Postojalo je nešto magično, očaravajuće u njegovoj ličnosti. Možda je njegova ličnost bila interesantnija, prijemčivija nego njegova književnost. Možda se zato i upleo u politiku kako bi do kraja iskoristio, opredmetio svoju gotovo fatumsku pojavu, tu harizmu bivstvovanja u prostoru, glumački dar kao dodatak onom literarnom. Milivojević je bio sitan čovek, krhke građe i izuzetno velike energije, nešto duže kose i musketarske brade. Oblačio se *casual*, anahrono, budući da je bio dete šezdeset osme i R'n'R poetike, i često bi u svojim kaubojkama, uskim farmerkama i tamnom sakou ličio na džinovskog komarca spremnog da iznenada skoči, hrabro dodeli uvredljivo tačnu etiketu nekom ko je i fizički ili po položaju snažniji od njega. Bilo je prijatno gledati naplive temperamenta tog u suštini pravičnog čoveka koji se borio protiv zamene teza, demagogije, verbalnih pretnji onih koji po mišljenju većine nakon devedesetih ne bi više smeli na ulicu da izađu, a koji su se, posle kratkotraj-

nog političkog šoka, brzo oporavili i nastavili da dele lekcije. Umeo je da oštro odbrusi i predstavnicima nove vlasti, onima koji su se na sve načine i ne birajući sredstva trudili da objasne građanima da od njih počinje sve pa i naši životi. Rečju, Milan Milivojević je bio neobična ličnost, atipična pojava za Balkan, neko ko je u razumnim proporcijama rušio tabue i uobičajene matrice ponašanja javne ličnosti.

Iznad svega, Milivojević je bio čestit čovek. U Srbiji ili Beogradu to je – pre devet meseci sam počeo da se uveravam – bila izuzetna retkost. Šturi policijski izveštaj o njegovoj pogibiji, to jest deo koji je dospelo u medije i javnost, bio je na granici nadrealnog. Samoubistvo, ukoliko je to bilo samoubistvo, desilo se na Starom mostu, koji povezuje Stari grad sa Novim Beogradom.

Forma tog samoubistva bila je začudnija od lokacije: po svemu sudeći Milivojević je, pre skoro godinu dana, oko tri sata posle ponoći došao na most, zastao na delu mosta koji je bliži keju na strani Novog Beograda, i na trotoar pored ograde spustio sportsku torbu. Iz nje je izvadio tri tega za vežbanje od po kilogram i po i smestio ih u džepove svoje vijetnamke. Potom je iz torbe izvukao tanku čeličnu sajlu i navukao omču na vrat, dok je drugi deo sajle provukao kroz rešetke na ogradi mosta i pričvrstio je alpinističkim *garabitom*. Potom je oprezno preskočio ogradu i stao na usku površinu metalne ograde, ipak dovoljnu da primi polovinu stopala. Raširio je ruke nad ambisom.

U tom trenutku, iz pravca Starog grada, mostom je počeo da tutnji razdrmani, polurazvaljeni tramvaj u kome je bio samo vozač Dušan Lainović na putu za tramvajski depo na Novom Beogradu. Vozač je video nesrećnog čoveka, pomislio da će se on baciti, ali prosto nije mogao da učini ništa. Dok je tramvaj prolazio pored Milivojevića, čitava konstrukcija se zatresla i kao da su ga upravo vibracije gurnule preko ivice mosta. Sudeći po policijskom izveštaju bio je mrtav ubrzo nakon kratkog leta.

Sajla je izdržala i čovek se, na kraju, samo obesio. Davljenje u Savi nije bilo neophodno.

Čudna je bila takva vrsta pripreme. Zamišljajući čitavu scenu, zaključio sam da je na kraju ipak sačekao neku višu silu kako bi ga ona otisnula ka ambisu (vibracije koje je proizveo tramvaj), ali se prethodno dobro obezbedio – da je sajla kojim slučajem pukla, njegovo telo bi propalo u ambis, bućnulo u duboku Savu, tegovi bi ga povukli ka dnu i zadatak bi bio izvršen. S jedne strane, činilo se da nije imao hrabrosti da skoči, s druge strane, sve je pripremio kako bi sigurno poginuo.

Milivojević nije ostavio nikakvo oproštajno pismo. Bar se tako pričalo po čaršiji. Za sobom je ostavio malu ali uglednu izdavačku kuću, ženu, kćerku i sina. Niko nije naslućivao da je Milan planirao tako nešto. Niti je bio u depresiji, dugovima ili u bilo kakvim životnim okolnostima koje bi dovele do samoubistva.

Zašto me je toliko uznemirila vest o njegovoj smrti? Da li sam u tom trenutku prosto imao višak vremena, pošto su zamorni poslovi oko uređenja novog doma okončani a već su me dovoljno iscrpli, ili su podaci o Milivojevićevom samoubistvu koji su stigli u javnost tvorili tako neuverljiv scenario da je, možda smešno zvuči, pogodio tanku žicu moje profesionalne deformacije, tek, poželeo sam da saznam šta se u stvari desilo. Da li je sve ono što će mi se u narednim mesecima desiti počelo da se odmotava iz klupka sudbine u trenutku preseljenja u novi stan, morbidnim snom, Milivojevićevim samoubistvom ili u momentu kada sam odlučio da ovu neuverljivu priču propustim kroz svoje pripovedačke šake...? Ne znam. Tek, jedan od tih događaja zaista je otvorio novo poglavlje u mom životu.

4.

Sahrana, pljusak

Takvu sahranu niko ni u najluđim snovima nije mogao da očekuje. Milan Milivojević je bio skroman čovek, pogotovo kada je reč o materijalnim pokazateljima uspeha. Mogao bih da kažem da nije delovao ni nešto preterano uobraženo, uprkos činjenici da su pisci, budući da ništa drugo sem duševnog zadovoljenja i ne mogu da dobiju od književnosti, po pravilu sujetni i neljubazni ljudi. Moja malenkost pogotovo, rekla bi moja žena, s akcentom na ono „neljubazni“. Sa zakašnjenjem sam došao na Novo groblje, ispred kapele gde je ležao kovčeg, jer mi je na mobilni telefon javljeno kako je moj sin u obdaništu ugrizao u tuči neko dete za ruku. Okrenuo sam automobil usred kolone u Takovskoj ka obdaništu na Kopitarevoj gradini, psujući sve odreda.

Mala histerija. Jedan od onih dana kada biste se potukli s prvom osobom koja vas popreko pogleda. Gužva u saobraćaju, imbecili koji se parkiraju nasred ulice... Sve što može da vam otežava život u gradu slilo se u taj sat. Da, užurbani Beograd koji je glumio potrošačko društvo a da niko nije imao prebije-ne pare u džepu, kombinacija toplog junskog podneva, tamnog odela, deteta koje plače posle grdnji vaspitačice i drugog, crvenog kao bulka u licu, koje se žali na mog sina Ognjena... Suze, sline i oznojene glavice. Pravi cirkus.

Stigao sam, dakle, sa zakašnjenjem od sat vremena i imao šta da vidim. Opelo se već završilo i povorka koju je predvodio automobil pogrebnog preduzeća s kovčegom pokojnog pisca krenula je uzbrdo, ka grobnom mestu. Da u koloni koja je polako napredovala nisam primetio nekoliko poznanika i novinara, pomislio bih da sam došao na pogrešnu sahranu. U povorci mora da je bilo dvesta i više ljudi. Kada sam im se pridružio, primetio sam velikodostojnike našeg društvenog razvoja, ljude koje sam do tada viđao samo na televiziji, članove vlade pa čak i nekoliko ambasadora iz zemalja Evropske unije. Pored pogrebnih kola dostojanstveno su koračali devetorica pripadnika policije u paradnim uniformama s poluautomatskim puškama, predvođeni oficirom sa srebrnom sabljom! To je stvarno bilo previše. Kao da je pogreb režirao Dejvid Linč.

– Ovakvu sahranu nije imao ni Ivo Andrić – promrmlja neko zajedljivo.

Priznajem, i sâm sam pomislio nešto slično. Tek kada je kolona ljudi u tamnoj odeći došla do grobnog mesta, ne u Aleji velikana, ali dovoljno blizu da je simbolika postignuta (iako se radilo o porodičnoj grobnici stare beogradske porodice Milivojević), primetio sam Milanovu ženu i decu, kao i neke bliske rođake. Grobnica se nije videla od venaca. Policajci su zauzeli svečanu poziciju, po naređenju oficira repetirali oružje i ispalili tri serije hitaca. Onda su nastupili sveštenici. Kao da čovek nije izvršio samoubistvo, služili su mu opelo. Bio sam u potpunom rebusu. Ne toliko zbog obreda koliko zbog svega. Zbog čega je sahrana bila ovako pompezno aranžirana i na čiju inicijativu? Ne možete baš tek tako da poželite ekskluzivnu sahranu, okrenete telefon policije, naručite deset policajaca u paradnim uniformama i organizujete svečani plotun a posle isplatite honorare plus PDV... Bio sam siguran da ovo nije želja Milanove žene Jovane, niti ispunjavanje neke sulude poslednje želje pokojnika. Nisam bio jedini kome to nije bilo jasno. Svi kojima sam

prišao slegali su ramenima i komunicirali raznovrsnim začuđenim grimasama.

Potom je kovčeg spušten u zemlju. Jovana Milivojević je tiho zaplakala. Onda je na čistinu ispred otvora grobnice od crnog granita stupio predsednik novoformiranog udruženja pisaca čiji je osnivač i prvi predsednik bio pokojnik. Branislav – Braca Jevtić je bio simpatičan čovek i loš pesnik, ali on to nije znao pa se nije mnogo ni jedio. Jednom prilikom sam boravio u nekoj književnoj koloniji na Kopaoniku s njim i bio primoran da odlušam pet-šest pesama o *...zrnima grožđa na kojima se šćućuriše kapi rose u kojima ogledavam zaobljenost i potpunost sveta koji se, poput kosmičkog jajeta, nudi svojim savršenstvom...* (!) Pravo mučenje. Ali bio je simpatičan čovek, kozer s uvek nekim novim anegdotama, pesnik koji, nalik onoj potrošenoj književnoj generaciji koju je pojela revolucija čija su bili deca, luta ulicama grada sa sablasnim smeškom na usnama, obraduje vam se iskreno i zagrlji vas kao brata rođenog.

Kako se i kada Braca popeo na „tron“ vrhunskog književnog sindikalca, zašto ga je Milivojević imenovao za svog naslednika i uspeo da izlobira članove na glasanju kako bi od pet kandidata baš Braca došao na njegovo mesto, nikada mi nije bilo jasno. Sahrana mi je delovala još zagonetnije. Braca je, dakle, održao nadahnut govor i njegov potreseni glas, gotovo falset, zaista je rastužio i one najtvrdokornije koji su prisustvovali ovom činu iz radoznalosti, a neki, verovatno, i iz zloradosti. Čak su se i političari, koji na ovom skupu nikome nisu bili potrebni, postavili za eventualno fotografisanje u pozama antičkih tragičkih glumaca sa najtužnijim grimasama na licu. Njihovi marketinški konsultanti, propali filmski producenti i marketinški prevaranti, biće zadovoljni ovom operetskom tugom na inače potpuno bezizražajnim licima političara.

Dok je Braca govorio o Milivojeviću – govor nisam uspeo da čujem jer nije bilo ozvučenja, mada sam pretpostavio da govori o opštim mestima ali poetski i milozvučno – svetlost

je najednom zamrla. Na nebu su se iznenada navukli tamni oblaci i počelo je da grmi. Uskoro je govornik završio. Kao po komandi, ucveljeni hodočasnici su povadili svoje kišobrane – činilo se da sam bio jedina osoba na sahrani bez kišobrana – i počeli da hitro napuštaju groblje. Nekoliko minuta kasnije zaduvalo je vetar i pale su prve kapi kiše. Kao što to često biva u junu, iako je isprva delovalo da će uslediti pravi potop, počeo je letnji pljusak – sitna, ujednačena, više dosadna nego ozbiljna kiša. Tako je možda bilo i najbolje. Nakon stampeda onih koji su se kiše uplašili više nego da je ponovo počelo bombardovanje grada, pošto su se, dakle, razbežali znatiželjnici, policija i političari – to sveto trojstvo globalne demokratije: 1) političari bez zanosa ili revolucionarnog poleta, više činovnici velike državne mašinerije nego persone, 2) policija u ulozu visokog betonskog zida koji treba da zaštiti političare od podanika, a koja to čini bez zanosa ili poleta, 3) znatiželjni mediokriteti koji za nekog navijaju, ali to takođe čine bez zanosa ili poleta – u prostoru oko porodične grobnice najzad je moglo da se diše.

Sada je skup bio logičan, gotovo organski ispravan u odnosu na pređašnje stanje. Ostalo je nas šezdesetak. Tako je trebalo da bude od samog početka. Mi preostali, uključujući i Milivojevićevu porodicu, svi bez kišobrana, kisluli smo i spontano formirali red kako bismo izjavili saučešće pokojnikovoj porodici. U tom trenutku sve što je prethodilo delovalo je kao ružan san, kao nešto što se i nije dogodilo i što je bilo posledica halucinacije. Tek kada sam se približio Jovani Milivojević, uvideo sam koliko je bila na ivici očaja. Više nije plakala i može se reći da je u tom času naredila sopstvenoj telesnoj energiji da izdrži sve ovo do kraja, da ne poklekne dok se čitava gungula ne okonča. Deca su bila mirna, dostojanstvena u šoku čije krajnje razmere nisu mogla ni da pojme. Možda je za decu tako i bolje. Za razliku od njih, Jovana me je podsetila na svoju majku na očevoju sahrani a držanje njihove dece sećalo me je na moje.

Najzad sam joj prišao. Poljubio sam je. Obrazi su joj bili ledeni. Kiša je počela da pada silovitije nego sekundu-dve ranije. Izjavio sam joj saučešće.

– Dragi Petroviću – izgovorila je sažaljivo kao da ona meni izjavljuje saučešće. – Ne znam šta se ovo desilo.

– Grozno. Nije bilo vreme za to – pokušao sam da je utešim, ubeđen da misli na način na koji je preminuo njen muž.

– Ne, ne mislim na Milana, mislim na počasni plotun i ove ljude iz vlade – živnula je i zadržala svoju šaku u svojoj kao da će mi još nešto reći.

– I ja sam zbunjen.

– Nemojte misliti da smo mi ovo organizovali. Da vam pravo kažem, i ne znam ko je ovo napravio.

– Kako...? – sada sam već bio zaintrigiran.

– Sami su se pojavili. Danas me je zvao... Ma, više to nije važno – osetio sam da želi da pređe na neku drugu temu.

Tek što sam pomislio kako bih mogao da izvučem šaku iz njene i krenem, rekla mi je još nešto.

– Znaite, Milan vas je pominjao poslednje nedelje. Jedino je vas, ne računajući mene i decu, pomenuo u oproštajnom pismu.

– Oproštajnom pismu? Mislio sam da nije ostavio nikakvo pismo.

– Naravno da jeste, samo to nije došlo do medija – rekla je spokojno i gotovo da se na tren pojavila senka osmeha na njenom licu, bleđi odblesak nekog davnog osmeha.

Ćutao sam. Glupa situacija koju sam svojim ćutanjem i zadržavanjem kolone za izjavljivanje saučešća pravio još glupljom.

– Rado ću vam ga pokazati – rekla je tiho i potom, uplašivši se da ću odrečno odgovoriti, dodala: – Naravno, ukoliko vas to interesuje.

– Da. Najaviću vam se – odgovorio sam, još jednom joj stegao šaku i propustio sledećeg u nizu.

U tom trenutku je sitna kiša naglo prerasla u silovit pljusak. Hodao sam kroz Novo groblje prema izlazu u Ruzveltovoj ulici kroz zavesu krupnih kapi kiše. Pločnik je za tren oka od silne vode postao uglačan, sjajan poput ogledala.

Zbunjen zbog saznanja o oprostajnom pismu, utonuo u misli, putovao sam kroz vodu. Mokar, pometen od svega što sam video i čuo na toj nadrealnoj sahrani, požurio sam kući.

5.

Pismo, popodne na Gundulićevom vencu

Čim sam otvorio oči, pogledao sam na električni sat pored kreveta i opsovao. Ne zbog buđenja koliko zbog samog sata. Deluje to čudno i neutemeljeno, ali i žena i ja smo u našem novom stanu počeli da primećujemo neke neobične pojave. Recimo, svi časovnici u našoj kući, uključujući i ručne satove, iz nekog su razloga počeli da žure. Čitao sam o tome da bioritam vlasnika sata, njegov puls pa čak i temperatura tela koja varira od osobe do osobe mogu da utiču na mehanizam ručnog sata, koji je najveći deo dana priljubljen uz ruku, uz samo meso. Na taj način časovnici žure ili kasne *zbog* svog vlasnika. Ali da žure elektronski časovnici, uključujući onaj na displeju mog mobilnog telefona – za to još nisam čuo! Neveni je to bilo smešno, luckasto, a još smešniji sam bio ja koji pridajem značaja takvim glupostima. Primoran da se i sam smejem svaki put kada nekontrolisano počnem da analiziram časovnike, brzo sam izveo poetsku asocijaciju iz te pojave – o tome sam već pisao u svom prvom romanu. U romanu *Lom* nekoliko puta pominjem ušće dveju reka. U nekoliko navrata govori se o ušću Save u Dunav kao o magijskom mestu na kome vreme, zapravo, stalno stoji budući da sve otkucaje novog vremena koje donosi jedna reka odnosi druga. Tako Beograd, u romanu, biva nepromenljiv usled nemogućnosti vremena da poteče.